

Årsager til landbrugsulykker skal findes

Det abnormt høje antal dødsulykker fra 2006 skal ikke gentage sig, mener Dansk Landbrugsrådgivning. Man arbejder blandt andet på et projekt, som skal kortlægge årsager til ulykkerne.

Arbejdsulykker
Af Kirsten Gregers Jørgensen

»Vi skal simpelthen helt undgå de dødsulykker. Vi kan ikke leve med det høje antal.«
Sådan er meldingen fra Dansk Landbrugsrådgivnings arbejdsmiljøkonsulent Tormod Overby. Den kommer på baggrund af de markant mange dødsulykker i 2006, hvor 19 mennesker i landbruget blev dræbt. Derudover mistede ti personer uden for landbruget livet i trafikulykker, der involverede landbrugsmaskiner. Hermed er 2006 kun overgået af det sorteste år, 1999, hvor 21 blev dræbt i landbrugsulykker.
Men nu skal det være slut med triste statistikker. Som noget helt nyt vil man forsøge at finde ud af, hvorfor ulykker sker på bedriften. Analysen er

tænkt som en del af et større projekt - helst på EU-niveau, alternativt nordisk- eller dansk niveau. De nordiske lande har haft nogenlunde lige så mange dødsulykker som Danmark i 2006.
»Det er en opgave, hvor vi analyserer, hvorfor ulykkerne sker. Vi forestiller os for eksempel, at man kan udvælge Fyn, der har lavet en mere specificeret registrering af landmænd som har været på skadestuen i 2006. Herefter interviewer man hver eneste landmand og skaber på den måde en dybere viden om, hvad der er sket,« siger Tormod Overby.
Foreløbig er projektet på idéplan, men Dansk Landbrugsrådgivning har allerede fået penge til en pilotundersøgelse, som skal danne grundlag for det store projekt. Pilotundersøgelsen bygger på skadesturegistrering fra fem skadestuer i Danmark i perioden 2001-2007. Det drejer sig om i alt 3.500 tilskadekomne folk med arbejde i landbruget. Pilotprojektet kortlægger skade typer men altså ikke, hvorfor skaderne sker, som det store projekt skal gøre.
Sikkerhedsbus ud til deltidslandmænd
Dansk Landbrugsrådgivning

vil også fortsætte med sikkerhedsbussen i 2008. Hidtil har fuldtidslandmændene været i fokus, men nu skal bussen også ud til deltidslandmændene som har været en overset gruppe, erkender Tormod Overby.
Sikkerhedsbussen har været så stor en succes i 2007, at man har haft svært ved at følge med den massive efterspørgsel på besøg af bussen.
Som et tredje tiltag for at nedbringe antallet af dødsulykker i landbruget kører Jordbrugs Arbejdsmiljøudvalg i øjeblikket en kampagne med radiospots. De fire radiospots bringes på lokale radiostationer hele august og har temaerne maskinulykker, dødsulykker med børn, transport på veje samt faldulykker. Herudover findes en hjemmeside med gode råd om sikkerhed i landbruget samt en konkurrence.
Læs mere på
www.sikkerhedskampagne.dk

Størrre>>

Årsager til 19 dræbte i landbruget 2006	
Ulykketype	Antal
Traktorer/andre landbrugsmaskiner:	9
Halmballer:	3
Bygninger (fald fra tag/murbrokker):	2
Kreaturer:	2
Trafik:	2
Gylletank:	1
I alt	19
Tre af de dræbte i 2006 var børn - alle tre døde i traktorulykker.	

Antal dræbte i landbrugsulykker 2003-2007	
År	Antal dræbte
2003	9
2004	9
2005	9
2006*	19
<i>(eksklusiv 10 trafikulykker med landbrugsmaskiner)</i>	
2007* - foreløbige tal	6
<i>(eksklusiv 4 trafikulykker med landbrugsmaskiner)</i>	
*Tallene for trafikulykker med landbrugsmaskiner blev først registreret fra 2006	

Af Kirsten Gregers Jørgensen
post@landbrugsavisen.dk

Ulykken på

I 2006 blev 19 mennesker i landbruget dræbt ved ulykker på bedriften. En af dem var mælkeproducent **Henning Bundgaard Lassen**, der døde i en ulykke 5. juli 2006 på gården »Skovlykke« i landsbyen Kølstrup ved Kerteminde. Han blev 40 år.

Hans kone, 41-årige **Annette Lassen**, har valgt at fortælle familiens historie i håb om, at andre landmænd skal undgå livsfarlige situationer på bedriften. Hun ved, at det ville Henning have ønsket.

Del 1

Nu skal jeg snart huske at slukke for mobiltelefonen, tænker Annette Lassen. Hun står i Rosengård BIO i Odense sammen med nogle kollegaer for at købe billetter til syvforestillingen. De skal se den danske film »Lotto«.

Pludselig ringer hendes telefon. Det er naboen Anja. Hendes stemme er grødet.

»Henning er faldet ned fra taget, du bliver nødt til at komme hjem,« siger hun.

Annette kan godt høre, hun lyder alvorlig, og spørger chokeret, hvad der er sket med Henning. Anja ved ikke, hvor slemt det er, men fortæller, at han bløder ud af øret. Ambulancen holder stadig på gården, men er på vej til Odense Universitetshospital.

Annette lider af epilepsi og har derfor ikke kørekort. Så to af kollegaerne kører hende til skadestuen. Tankerne flyver gennem hovedet. Det er nok ikke så slemt, tænker hun. Måske en brækket arm eller et ben.

På skadestuen spørger hun, om hendes mand Henning er ankommet endnu.

»Han kommer lige om lidt, vi står klar med det hele,« er svaret.

Et øjeblik studser Annette over betydningen af at »stå klar med det hele,« men tænker, at det nok er standardprocedure. Hun bliver vist ind i et venteværelse. Vinduerne vender ud mod ankomstområdet. Hun ser en ambulance komme, og en bære der rulles ud. Hun kan genkende tøjet og hans ansigt. Det er Henning.

De skulle på sommerferie i morgen. Annette, Henning og børnene Casper 10 og Cecilie 7. På forlænget weekend til Jesperhus Feriecenter. Det er lang tid siden, de har været af sted alle sammen. Henning vil have ordnet taget på stakladen, inden de skal af sted. Han har fået ny tagrende og skal have skubbet de nederste tagplader på plads igen. Det har han snakket om i et stykke tid. Tingene skal være i orden. Sådan har

»Skovlykke«

41-årige Annette Lassen fortæller om sin mand Hennings død i håb om, at andre landmænd vil undgå livsfarlige situationer på bedriften.

Henning Bundgaard
Lassen døde 5. juli
2006 ved en ulykke på sin
malkekvægbedrift.
Han blev 40 år.

han det bedst.

Solen bager den onsdag, 30 grader og kun en let vind. Den varmeste juli nogensinde.

Henning står som sædvanlig op ved 4-tiden for at malke køer og kommer ind igen om formiddagen for at drikke kaffe og spise morgenmad. Annette har fri fra sit arbejde på Lange-skov Planteskole. Senere skal hun spise og i biografen med nogle kollegaer. De snakker om de ting, de skal have gjort klar, inden de skal på ferie.

Hennings tidligere medhjælper, Thomas Kjær, kommer i eftermiddag. Han skal passe gården sammen med Hennings nuværende medhjælper, 21-årige Mette Petersen, mens familien er på ferie. Henning tænker, at Thomas kan hjælpe ham med tagpladerne. Så er det hurtigt klaret.

»Nu tager jeg til Odense, så ses vi senere,« siger Annette.

Hun kigger op mod Henning, der allerede er ved at inspicere tagpladerne. Han har sit arbejdstøj på: sikkerhedssko, den sandfarvede Kansas skjorte og de blå Kansas bukser. Og selv-

følgelig sin Arla kasket. Han går næsten altid med kasket. En beskidt i stalden og en ren kasket, når han skal til dyrskue eller på familievisit. Han bryder sig ikke om at få solen i øjnene.

»Skovlykke« hedder deres gård. Herfra er der nogle hundrede meter ned til fjorden Kertinge Nor, der bugter sig rundt om pynten til Kerteminde Fjord, som munder ud i Storebælt.

Henning har landbrug i blodet, og det har altid været hans drøm at blive selvstændig mælkeproducent. I april 1995 går drømmen i opfyldelse, da han og Annette flytter ind på gården med de 60 RDM køer. Tre måneder efter bliver Casper født, og fem måneder senere holder de stort bryllup.

Der er mange udfordringer for Henning. Gården trænger til en kærlig hånd, og der er for lidt jord i forhold til antallet af dyr. Kun 20 hek-

Annette Lassen havde ingen relationer til landbruget, før hun mødte Henning i 1988. Hun er uddannet gartner.

>> tar. Mulighederne for at udvide er dårlige, fordi gården ligger på en smal vej klemmt inde mellem almindelige nabohuse. Besætningen er i en skidt forfatning med alt for mange køer, som ikke er drægtige. Der er en håndfuld mindre mælkeproducenter som Henning i området, men inden for en kort årrække er han den eneste tilbage.

Men Henning ser muligheder frem for problemer. Lynhurtigt får han styr på besætningen. Ungdyrene kommer på kviehotel, og løbende forpagter han jord rundt omkring i området. Han laver straks gylleaftaler med naboen Jørgen Lindø, som er planteavler. Her lejer han også maskiner, når han da ikke hyrer maskinstationen til at lave markarbejdet. De hjælper hinanden de to. I alle årene er det kun gylleaftalerne, som er på skrift. Alt andet er mundtlige aftaler. Et ord er et ord.

I Hennings erfa-gruppe er de imponerede over hans resultater. Gruppen dannes i 1996 og består af fem nyetablerede mælkeproducenter, alle jævnaldrende og fra Østfyn. Samarbejdet udvikler sig gradvist til at blive venskab, og de ses også privat med hinandens familier. I løbet af årene er Henning den, der oplever den største stigning i såvel mælkeydelse som økonomisk. Han er meget åben omkring sine resultater, også økonomien, og vender gerne sine

Ulykken på »Skovlykke«

udfordringer med kollegaerne. Og så har han altid ti ideer, han lige skal have fyret af, når de mødes. Den nyeste er ideen om en fælles ungdyrstald. Flere af dem er nemlig i samme situation som Henning med for mange dyr til for lidt jord, og på den måde kan de komme af med nogle dyreenheder.

Henning er meget bevidst om at skabe et godt forhold til sine naboer i den lille landsby, især fordi gården ligger så tæt på dem. Han bryder sig i det hele taget ikke om, at nogen er sur på ham. Men familien bliver hurtigt vellidt. Henning elsker at snakke og inviterer naboerne på besøg hos dyrene. Han tænker over at få skrabet den smalle vej efter besøg af gyllevognen, og døde køer bliver dækket til og lagt diskret. Når en beboer på vejen har fødselsdag, flagger alle. Det er Hennings idé. På et tidspunkt køber han en trailer. Han bruger den ikke så meget selv, men naboerne kommer tit og låner den.

Henning melder sig også til dilettantteater i

sogneforeningen kort tid efter, de er flyttet ind på gården. Han elsker fis og ballade og befinder sig godt på de skrå brædder. Lynhurtigt får han de store roller til den årlige forårsfest i forsamlingshuset. Ofte er det kvinderoller. Det, synes Henning, er sjovt.

I 2004 skal han spille Tina Turner i Kølstrup revyen, og han er nødt til at have højhælede sko på, for ingen har nogensinde set Tina Turner uden. Henning sjosker rundt i flere genbrugsforretninger for at finde et par højhælede sko størrelse 46, men forgæves. Han løser problemet med en træklods, som han saver til, maler sort og limer på sine fine herresko med Araldit lim. Det er kun med møje og besvær, han får klodserne af igen, og første gang han og Annette skal i byen, er han nødt til at tage andre sko på.

En aften kommer han hjem efter en generalprøve på endnu en kvinderolle. Han smider kjolen, tager arbejdstøj på og går sin faste aftenrunde i stalden. En ko er ved at kælte, og han ringer til dyrlægen. Han synes, dyrlægen kigger så mærkeligt på ham, men ingen af dem siger

noget. Det er først efter, dyrlægen er kørt, at Henning får set sig i spejlet og opdager ma-keuppen i ansigtet.

»Tænk, Thomas tænk.« Sådan siger Henning tit til sin tidligere medhjælper 19-årige Thomas. Hvis man tænker tingene igennem, inden man gør noget, er der større sandsynlighed for, at man gør dem rigtigt. Sådan har Henning mange mottoer.

Når man går den ene vej med noget i hænderne, skal man også have noget med tilbage, er en anden af hans filosofier. De rydder tit op, for Henning vil gerne have, at gården ser pæn ud. Han er stolt af sin kvægbedrift og viser den glad frem blandt andet til »Åbent Landbrug.«

Hver morgen laver han lister til Mette og Thomas med dagens arbejde, og det, de ikke når, overføres til listen dagen efter.

»Vi tager lige en briefing,« siger han og udleverer sedlerne. Mettes seddel er skrevet med Hennings sædvanlige håndskrift, men Thomas' liste er med blokbogstaver, for ellers kan han ikke læse, hvad der står.

Nogle gange ændrer Henning på antallet af omdrejninger, når foderet skal blandes. Så skriver han det i støvet på speedometeret på Volvo Valmet 805 traktoren. Så kan Thomas se, at hastigheden nu er 2000 i stedet for 1400 omdrejninger. En gang imellem kan Henning godt

Foto: Jens Tønnesen.

finde på at skrotte listerne. Hvis Thomas har luftet, at han skal i byen lørdag aften, siger Henning, at så nøjes de bare med at passe køer om søndagen i et par timer.

Det er meget sjældent, han bliver sur. Han har selv haft en mester, der altid råbte og skreg, og Henning siger tit, at sådan en chef vil han ikke være.

Af og til har Henning for mange ting om ørerne, og så sker det, at han glemmer at lukke for vandet i en halv time efter, han har blandet foder. En anden gang glemmer han en brøndrenser i frontlæsseren, og den bliver blandet sammen med foderet i mixervognen. Da Mette kommer næste morgen, opdager hun metalstykker i foderet. Heldigvis sker der ikke noget med køerne, men Henning er ikke stolt af sig selv.

På et tidspunkt er Henning godt klar over, at han er nødt til at udvikle bedriften, hvis han skal følge med udviklingen i landbruget. Han beslutter sig for at investere i en ny stald og overtager farens SDM besætning i 2001, så han nu har 120 malkekøer.

Efter nogle hårde år økonomisk, ender 2005 med et godt resultat. Han er der, hvor han gerne vil være. Er bevidst om, at han nok er nødt til at udvikle bedriften yderligere for at klare sig i fremtiden, men han har ingen mål om at skulle

have et bestemt antal køer. De er et middel til at få en god tilværelse, ikke et mål i sig selv.

Han er tilfreds med, at familien lever godt, og han nu kan få mere tid sammen med Annette og børnene. De snakker om at tage en måned fri og rejse af sted alle sammen. Sådan som han og Annette også tidligere har været på rygsækrejse gennem Asien og Australien.

Den 5. juli ankommer Thomas til gården ved 17-tiden. Mette er mødt, hun er ovre i stalden for at malke. Thomas skal sørge for foderet, mens Henning er væk, og skal sættes ind i foderplanen. Men inden da, skal de en tur op på taget af laden.

»Godt at du kan komme med så kort varsel. Dig kan man altid regne med,« siger Henning til Thomas.

De kravler op på majsstakken, som ligger op ad den 2,7 meter høje silomur. Herfra kan de kravle direkte op på de grå eternit tagplader. Silomuren er blot få år gammel, og indvendig i laden står rester af den gamle en meter høje silomur. Der er en halv meters afstand mellem de to mure.

»Og det er forbudt at falde ned Thomas,« siger Henning i sjov, da de når op på taget.

Del 2

I LandbrugsAvisen næste uge kan du læse anden og sidste del af historien om Henning Bundgaard Lassen. Hans kone, Annette, står nu tilbage med både sorgen over sin mand og en bedrift med 120 malkekøer, som skal passes.

Thomas står på silomuren og trækker tagpladerne ned, mens Henning sidder på hug på den nederste del af taget og sætter skruer i. I den ene hånd har han akku-boremaskinen og i den anden hånd den brune plastværktøjskasse med skruer i, som de altid bruger, når de reparerer hegn. Han bevæger sig fra de nye tagplader, som er fra laden blev forlænget for få år siden, videre til de gamle tagplader fra dengang laden blev bygget i midten af halvfjerdserne. Kort efter han når til stykket med de gamle tagplader, rejser Henning sig op.

»Åhh krampe i foden,« siger han og ryster det højre ben i cirka et halvt minut, indtil krampen fortager sig. Klokken er 17.41.

Så samler han fødderne og tager et skridt over til næste tagplade. Lige da han gør det, ryger han igennem. Det går stærkt. Han når ikke at sige noget, taget forsvinder bare under ham. Som en isflage der brister, og et hul som bare bliver større. Den brune plastværktøjskasse står stadig på taget.

Thomas står på den høje silomur blot en meter derfra.

»Der er ikke sket noget,« er hans første tanke. Der kan jo ikke ske noget, for der er halm over det hele dernede. Men da han kigger ned gennem hullet, kan han godt se, den er helt gal. Henning er faldet 2,7 meter ned og landet så uheldigt, som han kunne. Hvis han var faldet gennem taget blot en meter højere oppe, var han landet i en halmballe. Men nu er han landet på ryggen på den gamle silomur og slået baghovedet ind i den nye silomur. Blodet vælter ud af øret og munden. Boremaskinen og kasketten ligger på jorden.

»Henning, Henning for helvede,« råber Thomas.

Kroppen er stadig ved at falde sammen ned over muren, da Thomas hopper derned. Han bærer Henning ned på gulvet i laden og ligger ham i aflåst sideleje, mens han stadig råber:

»Henning, Henning.«

Han har et tomt blik i øjnene. Han trækker vejret, men der går længe mellem åndedragene. Thomas kan mærke pulsen på halsen. Der kommer blod ud af munden, og Thomas stikker to fingre i munden på ham, så han kan få luft. Han kan mærke Henning bide hårdt i fingrene.

Med den anden hånd får han fat på mobiltelefonen i sine overalls og ringer efter en ambulance. Thomas kan pludselig ikke huske navnet på gården eller vejnummer, men kan akkurat strække hals og se nummeret på nabohuset. Herefter ringer han til sin far, der bor på en gård lige i nærheden, og råber så hjælp, så højt han kan. Naboerne kommer løbende, og kort tid efter kommer hans far med nogle venner. Den ene sætter sig hen til Henning og snakker:

»Kom så, du skal nok klare den.«

De andre dirigerer ambulancen. Redderne behandler Henning, og kl. 18.18 suser ambulancen af sted med udrykning.

Det er først bagefter, Thomas græder. De andre klapper ham på skulderen, og de siger alle sammen til hinanden, at Henning nok skal klare den.

På hospitalet ser Annette personalet løbe af sted med Henning, da han ankommer med ambulancen. I mellemtiden er hendes søster kommet og er i venteværelset med hende.

Der går kun ganske få minutter, før en læge kommer og siger, at der ikke var noget at gøre. De har forsøgt at genoplive ham, men læsionerne i halsen og hovedet er for store. Henning er død kl. 18.55.

Historien om Henning Bundgaard Lassen er blevet til på baggrund af samtaler med hans kone Annette Lassen, kollegaer, naboer og venner: Thomas Kjær Staun, Mette Petersen, Palle Bjerggaard Hansen og Jørgen Lindø samt diverse rapporter.

Af Kirsten Gregers Jørgensen
post@landbrugsavisen.dk

Resumé I 2006 blev 19 mennesker i landbruget dræbt ved ulykker på bedriften. En af dem var mælkeproducent Henning Bundgaard Lassen, der døde 5. juli 2006 ved et fald fra taget på stakladen på sin gård »Skovlykke« i Kølstrup ved Kerteminde. Han blev 40 år og havde ry for at være en dygtig og vellidt landmand. Hans tidligere medhjælper, Thomas Kjær, så ulykken og tilkaldte hjælp. Hennings kone, Annette, står nu chokeret tilbage med børnene Casper og Cecilie og en bedrift med 120 malkekøer.

41-årige Annette Lassen har valgt at fortælle familiens historie i håb om, at andre landmænd skal undgå livsfarlige situationer på bedriften. Hun ved, at det ville Henning have ønsket.

Her følger anden og sidste del af historien om Henning.

Farvel til gården

■ Del 2

Annette vil have Casper ind til sig på hospitalet. Hun vil selv fortælle ham, hvad der er sket og synes, han skal se Henning.

Naboerne har taget sig af 10-årige Casper. Lige omkring ulykken sker, er han gået fra en legekammerat hjem på gården til sine kaniner. Men ingen har set det. Naboerne finder ham dog og får ham hurtigt væk derfra. Han ser ambulancen men tror, det er en af køerne, den er gal med.

»Casper, ved du, hvad der er sket,« siger Annette, da han kommer ind på hospitalet. Han svarer, at det tror han nok.

Syv-årige Cecilie, også kaldet Cille, er hos Annettes forældre. Annette bliver enig med sine søskende om, at forældrene ikke skal have besked i telefonen. Det er kun tre måneder siden, de pludseligt mistede Annettes bror. Så de kører alle sammen derop.

Annette siger til Cille, at der er sket noget alvorligt med far.

»Er han død,« spørger hun.

»Ja, det er han,« svarer Annette. Cille begynder at græde.

De bliver og sover, og næste morgen mødes hele familien på hospitalet for at sige farvel til Henning.

Samme morgen møder Hennings medhjælper, 21-årige Mette Petersen, klokken fire for at

malke køer. Hun er alene på gården. Det er den mærkeligste morgen i hele hendes liv. Hun græder næsten uafbrudt i de tre timer, det tager at malke køerne. Over at Henning er død, og fordi hun ikke kan overskue situationen. Hun ved, at nu er hun den af alle, der kender køerne allerbedst.

Annette ringer helt knust. Mette siger, hun bare skal blive væk så lang tid, hun har brug for, så skal Mette nok tage sig af køerne. Thomas kommer også for at blande foder. Selv om han er mærket af gårsdagens voldsomme oplevelse, er han fast besluttet på at hjælpe.

I Hennings erfa-gruppe hører de om ulykken den samme morgen. To af dem ringer sammen.

»Vi skal bare derud,« siger de til hinanden.

I erfa-gruppen har de for nylig snakket en del om livskrises. Flere af dem har haft alvorlige oplevelser tæt på sig, hvilket sætter gang i nogle tanker hos alle. Efteråret før Henning dør, arrangerer de derfor et møde med en socialkonsulent fra landboforeningen og får snakket igenem, hvordan man tackler kriser, og ikke mindst hvordan man kan hjælpe hinanden. Derfor ved de, at man aldrig kan hjælpe for meget. Den ene fra gruppen kører ud til Hennings gård og lægger en seddel til Annette om, at hun skal ringe.

For Annette er alt kaos, og hun aner ikke, hvad hun skal gøre med bedriften. Hun har ikke forstand på malkekøer. Det var en aftale, da de købte gården i 1995, at Annette skulle passe sit

Henning Bundgaard Lassen døde 5. juli 2006 ved en ulykke på sin malkekvægbedrift. Han blev 40 år.

Annette Lassen savner den enorme tryghed, Henning gav hende. Hun tænker tit på, hvordan han ville løse situationer, hun står i f. eks. med hensyn til børnenes opdragelse. Hun er aldrig i tvivl om hans svar.

eget job som gartner. Men det strømmer til med folk, som vil hjælpe med bedriften. Naboer, familie, venner, kolleger.

Annette overlader ansvaret til Palle Bjerggaard Hansen fra erfa-gruppen. Hun ved, at han og Henning kom godt ud af det med hinanden og var meget enige om, hvordan en malkekægbedrift skal drives. Det er en kæmpe lettelse for hende. Nu kan hun koncentrere sig om at få styr på sit og børnenes liv.

Tre dage efter Hennings begravelse har Casper 11-års fødselsdag. Hele familien er enige om, at han skal have en god dag, og de samles på gården. Han har ønsket sig et fodboldmål. Henning havde bestilt et hos den lokale smed i Rynkeby. Det er fire meter bredt og to meter højt.

»Får jeg så ikke det fodboldmål,« spørger Casper efter sin fars død.

Annette ringer til smeden og siger, at han selvfølgelig stadig skal levere målet som aftalt.

Det skal stå på den mini-fodboldbane, som Henning har lavet nede ved nogle træer i haven.

Børnenes trampolin står også i haven. Henning købte den, fordi de ikke kom så meget på ferie, og den skabte hurtigt glæde for alle vejens børn. Nogle gange skændtes de om at få lov til at hoppe i den. Henning løste problemet ved at hamre et ur på et træ, som var gået ud, hvor han havde savet de øverste grene af. Så kunne børnene holde øje med, hvor lang tid de hoppede ad gangen. Bag ved uret er et buskads og nogle høje træer. Henning spøjte med, at så havde han fået sin egen »ur«-skov.

Henning nød at pjatte med børnene. Han lavede ansigter og sagde sjove ting. Og så fortalte han tit historier fra den gang, han selv var dreng i den lille by Sall ved Hammel. Børnene elskede at høre dem.

De havde deres små hyggestunder sammen. Casper er vild med kaniner, og Henning byggede kaninbur til ham, sådan som han også selv havde haft som dreng. Tit gik de to rundt og sludrede ude hos køerne i stalden.

Når Cille kom hjem fra skole klokken to, sagde hun altid:

»Far, hvornår skal vi have kaffe?«

Så vidste hun, at de skulle have kiks eller franskbrød, som hun så godt kunne lide. Bagefter kunne de finde på at tage en tur i traktoren og skråle sange af fuld hals.

Annettes søster bor hos dem på gården det første stykke tid. Annette er sygemeldt fra planteskolen, indtil børnene skal starte i skole igen. Hun tager en dag ad gangen. Mange aftner sidder hun bare på sofaen og græder, men børnene er heldigvis med til at holde humøret lidt oppe, selv om de også er kede af det.

Det strømmer ind med blomster og hilsner, og folk kommer forbi og spørger, om de kan hjælpe. Mange siger:

»Og så lige Henning.«

De synes altid, han passede sådan på.

Af og til sætter Annette sig ud til køerne og græder. Det er et rart sted at mindes Henning. De var hans livsværk.

Hun lærte Henning at kende i 1988. De mødte hinanden på Midtfynsfestivalen og snakkede sammen til de lyse timer, selv om hun skulle rejse til Norge dagen efter. 14 dage senere skriver de begge et brev, som krydser hinanden. Og så havde de været sammen lige siden, hun kom tilbage til Danmark december 1988.

Nogle gange tænker hun over de diskussioner, de har haft. Hun er ikke opvokset på landet, og af og til var det svært at forstå, at Henning brugte så megen tid på gården og ville så

Farvel til gården

>> mange ting hele tiden. Især de første år kunne tiden være hård.

Hun ville gerne, at familien nåede at få bare ét måltid sammen om dagen, men det skete ikke altid. Hvis en ko var ved at kælte, måtte Henning jo tage sig af den i stedet. Men alt sammen forstår hun meget bedre nu. Hvorfor han gjorde, som han gjorde.

Hvis de havde haft et lille opgør, kunne Henning finde på at skrive små, søde breve til hende. At de skulle have det godt og huske at smile. Han elskede at digte. Og de skulle helst rime. Ellers skulle han nok få dem til det. Han skrev altid digte til Annette til jul og fødselsdag. Eller til mors dag. Så digtede han sammen med børnene, og det var deres lille hemmelighed.

Til mors dag 2005 laver Cille en tegning med blomster, flag og stjerner, og sammen laver de tre et rim.

»Så er det mors dag
og det er jo sin sag
at sige det med blomster til dig
når det nu næsten er din levevej
Derfor må jeg hellere hermed vise
at jeg en dag - inviterer dig ud at spise
blomsterne på bordet du kan se
er fra os alle tre«

På bedriften forsøger de at få et overblik over besætningen og fodersituationen. Hennings ven og kollega fra erfa-gruppen, Palle Bjerggaard Hansen, har det overordnede ansvar. Han har selv en løsdriftsstald magen til Hennings og kender derfor rutinerne.

En vikar bliver sat på til eftermiddagsmalkning allerede et par dage efter ulykken, og Thomas står for foderet den næste måned, til han skal starte på sit job som smedelærling igen. Morgenmalkningen tager Mette sig af, og hun står også med det daglige ansvar for besætningen. Det er en stor udfordring for hende. Ikke mindst at få styr på staldregistreringen, for det har hun aldrig haft noget med at gøre. Men med Palles hjælp kommer hun efterhånden ind i rutinerne.

Der kommer løbende en masse papirer. Dem tager Palle sig primært af og ordner hjemmefra. Han har selv en besætning med 170 Jerseykøer, som skal passes, men kører til Hennings gård

to gange om ugen for at hjælpe Mette. Mobiltelefonen har han tændt hele døgnet. Palle laver en seddel i stalden, hvor alle, der gerne vil hjælpe, kan skrive sig på med navn og telefonnummer. Sedlen bliver uundværlig, når der er brug for ekstra hænder på gården.

Hennings nabo, planteavler Jørgen Lindø, hjælper til med markerne og at få kørt halm hjem til køerne. Efter arbejde kommer flere af naboerne og renser ved kalvene eller hjælper med at flytte dem. Da majshøsten er i hus, tapper beboerne fra hele vejen op og sørger for, at majsens bliver dækket med plastic.

Sådan løses opgaverne hen ad vejen det næste halve år. Nogle beslutninger er svære at tage, fordi ingen ved, om der skal være køer på bedriften fremover, men den er nødt til at køre optimalt, hvis gården skal sælges.

Annette er godt klar over, at det eneste rigtige er at sælge gården. Hun har ikke forudsætningerne for at drive den videre og føler derfor, ansvaret er for stort. Hun drøfter sine overvejelser med folk omkring hende, og de bakker hende op. Den gang hende og Henning overtog gården i 1995, spurgte deres regnskabsfører Annette:

»Hvad vil du gøre, hvis Henning er væk i morgen.«

»Sælge,« svarer Annette. Det var hun ikke et øjeblik i tvivl om. Henning var enig, og hun ved, at det ville han også have været i dag. Sådan bruger hun hele tiden hans tankegang til at tage de rigtige beslutninger.

Men i dag er beslutningen ikke så enkel for hende. De har boet der 11 år, og begge børn er født og opvokset på gården. Annette har levet et liv uden for landbruget, inden hun mødte Henning, men børnene - de har aldrig prøvet andet. Det piner hende at tænke på, men omkring slutningen af juli beslutter hun sig for at sælge.

Hun forklarer børnene, at hun jo ikke har forstand på fars dyr og derfor ikke kan passe dem så godt, som han kunne.

Det forstår de godt.

1. december er en underlig dag. Både vemodig og en lettelse. Gården er blevet solgt, og An-

Privatfoto.

Dette billede af Annette Lassen og børnene Casper og Cecile (Cille) blev lagt ned i Hennings kiste. Det er taget på deres gård »Skovlykke.«

Annette Lassen med børnene Casper 12 år og Cecilie (Cille) 8 år i deres nye hus. Henning døde i børnenes sommerferie. I samråd med Annette sendte skolen et brev til alle forældre og fortalte om ulykken, og første skoledag var Annette med i begge børnenes klasser.

nette skal mødes igen med de nye ejere for at skrive under på handlen. De sidder alle sammen i stuen. Hun føler sig lettet, fordi et kæmpe pres er fjernet fra hendes skuldre. Og ikke mindst fordi byrden er lettet fra alle de mennesker, som har taget sig af gården, og som hun føler, hun skylder alt. Men da hun skal give de nye ejere hånden, græder hun. Hun siger, at nu må de passe lige så godt på køerne og gården, som Henning gjorde.

Hun har lavet en aftale med de nye ejere om, at hun og børnene kan blive boende i stuehuset indtil 1. juli 2007. Så har hun tid til at finde noget andet at bo i.

Det begynder at rumstere med mennesker på gården. De nye ejere vil gerne lave ændringer hist og pist. Fra stuehuset kan Annette se den ene bil efter den anden rulle ind på gårdspladsen. Børnene strækker også hals for at følge med og spørger til, hvad der nu skal laves.

Det er ikke rart for Annette. Hun tænker: Hvorfor er det ikke godt nok, det Henning har lavet? Men forstår jo godt, at man gerne vil sætte sit eget præg. Sådan var det også, den gang hende og Henning flyttede ind. Men hun føler stadig, det er hendes gård, og samtidig ved hun godt, at sådan er det ikke. Det er en mærkelig fornemmelse.

Til sidst bliver det for meget, og da hun finder et hus til leje i nærheden med overtagelse 1. maj, er det tid til at pakke sammen. Huset er et rødt murstenshus cirka fem minutter derfra. Hun vil gerne blive i landsbyen. Så kan børnene også stadig cykle til skole.

Den sidste weekend i april ruller flyttelæsset væk fra deres gård »Skovlykke.«

Nu skal de finde en ny vej frem. Det er en tom fornemmelse pludselig at sidde i et parcelhus og have sagt farvel til 19 år af sit liv med Henning og landbrug. Casper skal konfirmeres om to år, og det fylder meget i hendes hoved, at Henning går glip af dagen.

De snakker om ham næsten hver dag. Børnene cykler tit op på gården. Caspers fodboldmål står der stadig, så han og na-

bodrengen spiller i haven. Annette henter mælk deroppe.

Hun vil gerne, at de skal købe deres eget hus på et tidspunkt. Men først skal de finde ro, hvor de er. Lige nu har hun svært ved at finde den. Hun føler sig pludselig alene. Før havde hun masser af mennesker omkring sig til at løse de praktiske ting med gården. Nu er det hendes ansvar alene at forme deres fremtid. Hun tager en dag ad gangen.

Henne på kirkegården i landsbyen står en gravsten. Den ligner ikke de andre. Konturerne er skæve, og den ligner en lille klippe. Der er en ægthed over den. Rå og smuk på samme tid.

Det er Hennings sten. Han fandt den en gang på marken.

Der står et digt på. Tre linjer. Henning havde så tit skrevet digte til Annette. Hun synes, at nu skal han have et med på sin vej væk herfra.

*Mand Landmand og Far
Positiv glad og rar
Vi elsker dig og savner dig*

Historien om Henning Bundgaard Lassen er blevet til på baggrund af samtaler med hans kone Annette Lassen, kolleger, naboer og venner: Thomas Kjær Staun, Mette Petersen, Palle Bjerggaard Hansen og Jørgen Lindø samt diverse rapporter.

Efterskrift

Erfa-gruppen stopper nu. Den blev aldrig den samme efter Hennings død, og desuden har én valgt at sælge køerne, mens en anden har sat gården til salg. De er derfor kun to mælkeproducenter tilbage, heriblandt Palle Bjerggaard Hansen.

Mette Petersen blev på »Skovlykke« med den nye ejer i december. Hun fik tilbud om at fortsætte, men ønskede at starte på en frisk. I dag arbejder hun på en anden malkekvægbedrift.

Thomas Kjær Staun arbejdede frivilligt på Hennings gård en måned efter ulykken, indtil han skulle starte igen på sin uddannelse som smed.

Jørgen Lindø har også gylleaftaler med den nye ejer, men ikke andet samarbejde. Han savner de mange gode samtaler med sin nabo Henning, ikke mindst faglige. Der er ikke andre fuldtidslandmænd i nærheden, så han oplever et socialt tomrum.

Hennings dilettantteatergruppe diskuterede, om årets forestilling i marts skulle aflyses. Men de blev enige om, at Henning ville sige: I skal spille revy i år. Så det gjorde de. Og det var en god beslutning.